

Za šneky do podzemí Národního muzea

Mé první kroky na poli malakozoologie směřovaly do Národního muzea, do suterénní pracovny Jaroslava Petrboka (1881 až 1960), v podstatě jediného badatele, který se u nás v meziválečném období zabýval výzkumem měkkýšů, a byl v tomto směru uznávanou „celebritou“, jak svědčí jeho charakteristika v Ottově Slovníku naučném nové doby (1937, IV/2, str. 1035): „Český učitel, paleontolog a stratigrafický znalec středoevropských, balkánských a asijských čtvrtohor.“ Podle toho bychom si představili důstojného staršího pána (v r. 1939, kdy jsem přišel do muzea, bylo Petrbokovi 58 a mně 14 let). Jaké však bylo mé překvapení, když jsem vstoupil do jeho pracovny (v muzeu zvané špeluňka), což byly dvě místnosti přeplněné starými almarami, krabicemi a roztočivým harampádím, kde seděl svérázně vyzbrojený badatel s mocným nepěstěným plnovousem budící dojem jakési kombinace starého profesora z doby císaře pána a Krakonoše.

Není divu, že jsem byl zprvu ohromen, ale pak jsem od něj dostal řadu cenných rad o šnečích a příslušné literatuře, především o známém díle Josefa Uličného *Měkkýši čeští* z r. 1892 a ovšem o dvou německých spisech Stefana Clessina o malakofauně Německa (1884) a Rakouska-Uherska (1887). Rovněž se vytáhly krabičky s hromádkami ulit, které mi byly předvedeny a které jsem později při pravidelných návštěvách dostával i k určování. Petrbok mi věnoval také četné separáty svých prací, nejen o recentních, ale i fosilních měkkýších.

Čas mi tak mile utíkal, ale poměrně brzy se ukázalo, že v materiálech jde jen o určité druhy a že vše je jakési „retro“, což vyniklo zejména při srovnání s tehdy moderní monografií Paula Ehrmanna *Mollusken* v edici *Die Tierwelt Mitteleuropas* z r. 1933,

1 Odpočinek s kocourem.

Foto z archivu autora

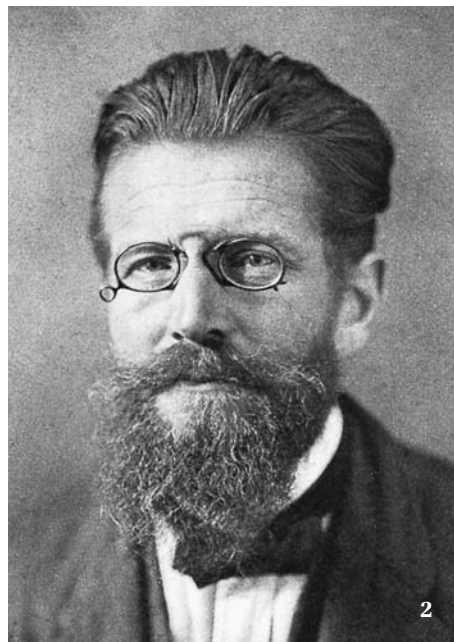
2 Jaroslav Petrbok. Foto z archivu Přírodovědecké fakulty UK v Praze

3 V povědomí dnešní početné jeskyňářské obce je J. Petrbok nerozlučně spjat s Českým krasem, kde se již stal historickou legendou v očích mladších pracovníků, kteří s ním osobně nikdy nepřišli do styku (z článku V. Ložka *Naše malakozoologie ve světle vzpomínek 2.*, který vyšel v *Živě* 2001, 2: XXI).

kteřou jsem dostal jako dárek k Vánocům 1940. Z tohoto velmi podrobně zpracovaného díla s výbornými ilustracemi bylo zřejmé, že další poučení o měkkýších a jejich problematice nelze hledat u klasiků 19. stol., ani u J. Petrboka, který o nových

spisech nechtěl ani slyšet a vyjadřoval se: „kam se hrabou na starého Clessina.“

Nezbývalo, než abych si další zkušenosti zajistil sám, jednak z nové literatury, jednak z přímých pozorování v přírodě. Nicméně z této počáteční epizody vyplývalo mnoho poznatků o neuspokojivém stavu malakozoologie i geologie kvartéru na našem území v rámci širšího prostoru střední Evropy. Bylo třeba vzít v potaz skromné prostředky a možnosti, které měl Petrbok k dispozici při svém bádání, nehledě k tomu, že byl ve svém oboru osamocený. Navíc ho rozptylovaly velmi široké zájmy, v mládí dokonce i ryze literární a úctyhodná popularizační činnost zasahující i mimo rámec přírodních věd (cestopisy, různé brožury atd.) při značně omezeném přísunu vhodných informací. To platilo zejména pro ekologické poznatky a řadu faktů, což se nám dnes zdá banální – např. nedal si říci, že se ulity nemohou zachovat v nevápnitém prostředí. Vzhledem k tomuto handicapu nebyl s to využít výpověď fosilních měkkýšů o přírodních poměrech v různých fázích kvartéru, takže jeho spisy obsahují většinou jen prosté výčty druhů. Bylo jasné, že jeho dílo nelze posuzovat očima poloviny 20. stol., a raději se soustředit na některé jeho zásluhy, kterých dosáhl i přes zmíněné překážky. Za nejvýznamnější lze považovat jeho poznání, že v terestrickém prostředí představují měkkýši nejhojnější a dosud nevyužitě fosilie kvartéru. Zachránil výtisk mozkovny pračlověka z Gánovců, ze Stránské skály u Brna popsal významný vymřelý druh starších interglaciálů *Campylaea capeki* a také upozornil na zvláštní mutace měkkýších schránek, které nazval samotvary a které Jozef Florián Babor označil termínem henomorf. Třeba též zdůraznit, že pro vápencové území Barrandienu razil název Český kras, který se posléze ujal v přírodovědné i turistické literatuře a dnes důstojně reprezentuje jednu z našich nejceněnějších chráněných krajinných oblastí. I když od Petrbokovy smrti uplynulo již více než půl století, jeho jméno je stále živé, zejména v souvislosti s četnými zkazkami o jeho eskapádách, mezi jeho dnes již rychle ubývajícimi pamětníky i milovníky Českého krasu.

2

3